

ВОЈНОИЗДАВАЧКИ ЗАВОД

За издавача
Славко Брстина, пуковник

Редакција ВОЈНА КЊИГА

Главни и одговорни уредник
Мр **Мирко Бојанић**, пуковник

Уредник
Светозар Ђурђевић, пуковник

Рецензенти
Проф. др **Радован Радиновић**
Др **Станко Нишић**

Мр Јованка Шарановић
Доц. др Ђуро Фулетић
Мр Милојко Николић
Мр Златан Јеремић

ИСТОРИЈА РАТНЕ ВЕШТИНЕ

Период до 1920.

Београд, 2000.

САДРЖАЈ

ПРЕД ИСТОРИЈОМ РАТНЕ ВЕШТИНЕ	5
ПРЕДГОВОР	17

І ДЕО

СТАРИ ВЕК

ДРЕВНА КИНА

1. КАРАКТЕРИСТИКЕ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА ..	23
2. ОРУЖЈЕ И ОПРЕМА	27
3. РАТ, ОРУЖАНА БОРБА И РАТНА ВЕШТИНА	30
4. ВОЈСКА-ОРГАНИЗАЦИЈА, ПРИПРЕМА И УПОТРЕБА	33
4.1. Тип, структура и руковођење војском	33
4.2. Припрема војске за оружану борбу	35
4.2.1. Ратни план	35
4.2.2. Морал	36
4.2.3. Дисциплина	37
4.2.4. Материјалне припреме	38
4.2.5. Мобилизација	39
4.2.6. Уређење територије	39
4.2.7. Обука	41
4.3. Употреба војске	42

СТАРА ГРЧКА

1. КАРАКТЕРИСТИКЕ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА ..	46
2. ОРУЖЈЕ И ОПРЕМА	49
3. РАТ, ОРУЖАНА БОРБА И РАТНА ВЕШТИНА	51
3.1. Схватање рата у старој Грчкој	51
3.2. Ставови о оружој борби и ратној вештини	52
4. ВОЈСКА	56
4.1. Тип, структура и руковођење	56
4.1.1. Тип војске	56
4.1.2. Структура војске	58
4.1.3. Руковођење (командовање) војском	61
4.2. Припрема војске	62
4.2.1. Обука	62
4.2.2. Дисциплина	63
4.2.3. Мобилизација	63
4.2.4. Уређење територије	64
4.3. Употреба војске	64

РИМ

1. КАРАКТЕРИСТИКЕ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА . . .	69
2. ОРУЖЈЕ И ОПРЕМА	72
3. РАТ, ОРУЖАНА БОРБА И РАТНА ВЕШТИНА	77
3.1. Схватање рата у старом Риму	77
3.2. Ставови о ратној вештини и оружаном борби у старом Риму	79
4. ВОЈСКА	86
4.1. Тип, структура и руковођење (командовање) војском	87
4.1.1. Тип војске	87
4.1.2. Структура војске	88
4.1.3. Руковођење (командовање)	91
4.2. Припрема војске	93
4.2.1. Ратни план	93
4.2.2. Морал	93
4.2.3. Дисциплина	94
4.2.4. Материјалне припреме	95
4.2.5. Здравствено обезбеђење	96
4.2.6. Мобилизација	97
4.2.7. Уређење територије	98
4.2.8. Обука	100
4.3. Употреба војске	102
4.4. Обезбеђење војске	104

II ДЕО

СРЕДЊИ ВЕК

1. КАРАКТЕРИСТИКЕ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА . . .	113
2. СТАЊЕ ТЕХНИКЕ	118
3. РАТ, ОРУЖАНА БОРБА И РАТНА ВЕШТИНА	119
3.1. Ставови о рату	119
3.2. Ставови о оружаном борби	119
3.3. Ратна вештина и дисциплине ратне вештине	122
4. ВОЈНА СИЛА И ОРУЖАНА БОРБА	123
4.1. Тип, структура и руковођење војском	123
4.1.1. Тип војске	123
4.1.2. Структура војске	125
4.1.3. Руковођење војском	126
4.1.4. Оружје и опрема	126
4.2. Припреме војске за оружану борбу	130
4.2.1. Планирање развоја	130
4.2.2. Моралне и психолошке припреме	130
4.2.3. Стратегијски развој	130
4.2.4. Материјалне и здравствене припреме	131
4.2.5. Уређење територије	131
4.3. Употреба војске	133
4.3.1. Борбена дејства	133
4.3.2. Обезбеђење војске у борбеним дејствима	133

III ДЕО

ПЕРИОД ОД 1800. ДО 1870.

1. КАРАКТЕРИСТИКЕ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА . . .	137
2. РАЗВОЈ ТЕХНОЛОГИЈЕ И СТАЊЕ ТЕХНИКЕ	142
2.1. Артиљеријска оруђа	144
2.2. Стрелачко оружје	146
2.3. Ракетно оружје	147
2.4. Бродови	148
3. РАТ, ОРУЖАНА БОРБА И РАТНА ВЕШТИНА	149
3.1. Ставови о рату	150
3.2. Ставови о оружаном борби	152
3.3. Ратна вештина и дисциплине ратне вештине	158
4. ВОЈСКА – ОРГАНИЗАЦИЈА, ПРИПРЕМА, АНГАЖОВАЊЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ	161
4.1. Војска	161
4.1.1. Организација војске	161
4.1.2. Војно руковођење	164
4.2. Припреме војске за оружану борбу	165
4.3. Ангажовање војске у оружаном борби	169
4.4. Обезбеђење војске у оружаном борби	173

IV ДЕО

ПЕРИОД ОД 1870. ДО 1920.

1. КАРАКТЕРИСТИКЕ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА . . .	179
2. РАЗВОЈ ТЕХНОЛОГИЈЕ И СТАЊЕ ТЕХНИКЕ	190
2.1. Стрелачко оружје	193
2.2. Артиљеријска оруђа	197
2.3. Тенкови	200
2.4. Противавионска оруђа	201
2.5. Заштитна средства	202
2.6. Бродови	202
2.7. Авиони	203
2.8. Средства везе	206
2.9. Средства инжињерије	207
2.10. Интендантска средства	207
3. РАТ, ОРУЖАНА БОРБА И РАТНА ВЕШТИНА	208
3.1. Ставови о рату	208
3.2. Ставови о оружаном борби	221
3.3. Ратна вештина и дисциплине ратне вештине	231
4. ВОЈСКА – ОРГАНИЗАЦИЈА, ПРИПРЕМА, АНГАЖОВАЊЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ	241
4.1. Војска	242
4.1.1. Општи ставови	244
4.1.2. Тип и структура војске	245
4.1.3. Војно руковођење	256
4.1.4. Оружје и опрема	263

4.2. Припреме војске за оружану борбу	265
4.2.1. Моралне и психолошке припреме	266
4.2.2. Материјалне и здравствене припреме	270
4.2.3. Уређење територије	271
4.2.4. Обука	271
4.2.5. Планирање употребе војске	276
4.2.6. Мобилизација	277
4.2.7. Концентрација и стратешки развој	278
4.3. Ангажовање и обезбеђење војске у оружаном борби	280
4.3.1. Борбена дејства и борбене радње	280
4.3.2. Обезбеђење војске у борбеним дејствима	296
ЛИТЕРАТУРА	315
РЕГИСТАР	319

Ликовно-графички уредник
Слободан Михаиловић

Лектори
Ружа Величковић, професор
Наташа Николић, професор

Регистар
Радојка Протић

Технички цртач
Весна Михајловић

Коректори
Нада Сибинчић
Ивица Марковић

УДК 355/359 (091)

Историја ратне вештине : период до 1920. / Јованка Шарановић... [ет ал.]. – Београд : Војноиздавачки завод, 2000 (Београд : Војна штампарија). – 326 стр. : илустр. ; 24 см. – (Редакција „Војна књига“ ; књ. 1256)

Ћир. – Тираж 500 примерака. – Литература: стр. 315. – Регистар.

ISBN 86-335-0074-4

1. Шарановић, Јованка

а) Ратна вештина – Историја – Период до 1920.

Рукопис Историја ратне вештине – период до 1920. године обухвата: Историју ратне вештине старог века, историју ратне вештине средњег века, историју ратне вештине у периоду 1800–1870. године ; Историју ратне вештине у периоду 1870–1920.

CIP – Каталогизација у публикацији
Централна библиотека Војске Југославије

На основу члана 41. Упутства за израду и коришћење војне литературе и члана 83. Правилника Центра, помоћник начелника Генералштаба ВЈ за ШОНИД одобрио је да се ова књига користи као шира наставно-образовна литература из области ратне вештине.

ПРЕД ИСТОРИЈОМ РАТНЕ ВЕШТИНЕ

Ратна вештина конституисана је и третирана у различитим државама и војскама на различит начин – као занат, вештина, наука, теорија и пракса и као наука и вештина. Кроз вишевековну историју свог развоја изнедрила је критичан обим теоријских и методолошких знања да на задовољавајући начин опише однос науке и струке, односно полемистике и ратне вештине. Та теоријска и методолошка сазнања могу се условно означити као метатеоријски приступ теоријском фонду ратне вештине. Досадашњи однос према ратној вештини, као универзалној војној науци о оружаном борби, најпроблематичнији је са аспекта нивоа развијености њених конституенси, неразликовања објекта, предмета, теорије и метода науке и струке, као и непостојања аргументације за њену систематизованост у области науке. Извесне законитости, правилности и резултати истраживања тешко се идентификују у огромној теоријској области ратне вештине.

Развој ратне вештине у области теорије и праксе могуће је сагледати истраживањем: (1) ратова, оружаних сукоба и метода борбених дејстава, односно припреме, ангажовања и обезбеђења снага у оружаном борби на различитим нивоима командовања; (2) промена својстава, бројности оружја и опреме војски; (3) развоја технологије и производње оружја и опреме за потребе војске; (4) противуречности новог оружја, његове употребе у оружаном борби и старих метода борбених дејстава и (5) утицаја војне мисли на промене у теорији и пракси војне делатности.

Ратна вештина, било којег историјског периода, има социјално-економске, политичке, технолошке и техничке основе, историјске корене и теоретске изворе. Да би се сагледала историјска димензија ратне вештине, у теоријском и практичном погледу, војна историја не може се сматрати поузданим исходиштем војне делатности. Развој ратне вештине условљен је континуираним променама „оружја и људског“ фактора. Те промене, у развоју људског рода, биле су различитог обима и интензитета, тако да недовољно упућени стичу утисак да се у основним поставкама ратне вештине, односно у њеној суштини, ништа посебно није мењало. Искази најзнаменитијих стваралаца војне мисли, кроз историју ратне вештине репрезентују другачије поимање развоја и основних промена у теорији и пракси ратне вештине и аргументују

потребу постојања и формулисања историје ратне вештине која се битно разликује од војне историје. Историја ратне вештине изучава закономерни процес развоја оружаних снага и метода припреме и извођења борбених дејстава, открива социјално-економске, политичке и техничке основе оружаних сукоба и указује на тенденције развоја ратне вештине. Ратна вештина је, кроз историју људског рода, изграђивала теоријски фонд и развијала се од нивоа заната и пуне вештине до нивоа науке.

Познавање историје ратне вештине, њеног настанка и развоја предуслов је за сагледавање закономерности развоја оружја и опреме, као и метода припреме и извођења борбених дејстава у оружаном борби. Досадашњи радови из те области, под различитим насловима (Историја ратне вештине, Историја ратоводства, Војна историја), по садржају и начину представљања чињеница, не чине историју ратне вештине, као науке, већ су у суштини варијације исказа из војне историје и само неких сегмената и питања из историје ратне вештине.

За сада не постоје сазнајне теоријско-методолошке и кадровске претпоставке да се идентификује историја полемистике ван историје ратне вештине, те је због тога неопходно да се, као полазно решење, формулише „Историја ратне вештине“. Њен садржај омогућава стицање основних знања из области објект-теорије, односно основа војне мисли и праксе, кроз историју. Неразумевање потребе истраживања и постојања историје полемистике и ратне вештине произлази из неразумевања суштине њеног предмета. Да би се у будућности из историје ратне вештине формулисала историја полемистике, неопходно је због поступности и ваљаности сазнања формулисати историју ратне вештине, која би, са теоријским фондом ратне вештине, у наредном кораку послужила као основа за дефинисање историје полемистике.

Историја ратне вештине представља део теоријског фонда ратне вештине и њен научни конституенс. На основи познавања историје ратне вештине могу се разоткрити правилности и закономерности у оружаном борби, које постоје и без наше свести и сазнања о њима. Поред истраживања оружане борбе, она изучава и војску, тип, систем популе, унутрашњу организацију, систем обучавања и материјално-техничку основу оружане борбе. Изучавањем историје развоја ратне вештине може се запазити да методе извођења борбених дејстава не настају и не развијају се хаотично, већ да су условљене одређеним правилностима и закономерностима.

Према критеријуму матичности, историја ратне вештине представља део опште историје. Ради веће ефикасности војне силе у будућности, историја ратне вештине изучава оружану борбу у прошлости и садашњости како би научним поступком превредновала искуства. Искуства из оружане борбе не треба канонизирати, стварати култ од њих и сматрати да се само на основи искустава из прошлих ратова могу градити савремена теорија и пракса војне делатности за егзистенцијалну и виртуелну оружану борбу.

Историја ратне вештине значајан је конституенс за развој науке о оружаном борби и научно изходиште за формулисање ставова војне

доктрине. Њу треба да чине искази о научним чињеницама о оружаном борби у прошлости на основу којих се могу поузданије предвиђати тенденције развоја различитих садржаја процеса и функција борбених дејстава у виртуелној оружаном борби. Ниво развијености историје ратне вештине битно одређује ниво њене развијености као науке. Ратна вештина, као наука, суочена је са проблемом идентификације чињеница из теорије која је претежно локалног и доктринарног карактера, те су и због тога актуелне представе у свету о појму оружаном борба недовољно засноване на научним сазнањима.

Такво стање у теоријском фонду ратне вештине негативно утиче на сазнајне домете, њихов садржај и обим. Са тим или сличним проблемом своје историје суочене су и друге науке које су на почетку свог развоја имале претежно обележја вештине. Проучавање историје ратне вештине, у суштини, представља проучавање саме науке о оружаном борби у прошлости, а њено конституисање значајно је полазиште за војну доктрину и развој других конституенси науке.

Без формулисања историје ратне вештине не можемо прецизно утврдити утицај тог конституенса на војну доктрину и дати задовољавајући одговор на то питање. Треба имати у виду да војна доктрина повратно утиче на историју ратне вештине, тако што временом постаје, у области доктринарне теорије, садржај из којег се посредно, истраживачким поступком, идентификују нове емпијске и научне чињенице.

Узимајући у обзир искуства из историје ратова и оружаних сукоба, анализу садржаја и обима појмова историје ратне вештине, може се доћи до хипотетичких ставова и идентификације основних чинилаца који су утицали на развој ратне вештине, као и на настанак и развој полемистике.

Са знатном сигурношћу може се тврдити да је различит однос „Истока“ и „Запада“ према ратној вештини и њеној системности (дисциплинама) био условљен општим поимањем науке у друштву, филозофским претпоставкама, моралним и економским чиниоцима, као и идеолошким антагонизмима социјалистичког и капиталистичког поимања света, државе, војске, рата и оружане борбе. Уважавајући разлоге постојања тих различитости, идентификовани су сагласни ставови о садржају и обиму појмова у појмовно-категоријском апарату ратне вештине. Те сагласности, у теорији и пракси ратне вештине у свету, указују на елементе њене универзалности као науке. Развој ратне вештине до краја Првог светског рата имао је претежно емпијски карактер, да би постепено теорија, све израженије, утицала на праксу преко садржаја војних доктрина, као и едукацијом старешинског кадра и обуком команди и јединица. Интензитет и значај промена чинилаца развоја ратне вештине утицали су на промене вредности параметара оружја и опреме, метода борбених дејстава и масовност војски. Значајније промене у теоријској и практичној области дисциплина ратне вештине обележила је, углавном, војна мисао појединаца из војске и цивилства, а мање писана реч настала као резултат рада наменских организацијских целина у војсци.

Достигнути ниво теоријског развоја ратне вештине најчешће је, са закашњењем, прихватан у пракси. Тек када су проблеми у пракси постајали очигледни, а њихово решење није се могло заснивати на искуству, државни и војни руководиоци били су склони да потраже помоћ у теорији.

Имајући у виду основне проблеме и ниво развоја ратне вештине, ради успешније организације и реализовања истраживања, „Историја ратне вештине“ обрађена је кроз неколико, релативно, посебних периода: (1) стари век (древна Кина, стара Грчка, стари Рим); (2) средњи век; (3) период од 1800. до 1870. године (4) период од 1870. до 1920. године; (5) период од 1920. до 1945. године и (6) период од 1945. до 2000. године.

Истраживање историје ратне вештине свих наведених периода реализовано је по истој „методолошкој матрици“, односно потпуно идентичном операционалном одређењу предмета истраживања, на првом нивоу: (1) друштвено-економски односи; (2) развој технологије, стање технике и опреме; (3) рат, оружана борба и ратна вештина и (4) војска, организација, припрема, ангажовање и обезбеђење.

Јединствен приступ у истраживању свих периода омогућио је прецизније сагледавање развоја ратне вештине, а на основу тога уочавање тенденција развоја битних садржаја и категоријских појмова и питања која знатно исцрпљују данашње поимање обима и садржаја појма ратна вештина. Уочавање правилности и закономерности развоја ратне вештине послужило је за формулисање генерализованих ставова о тенденцијама развоја по свим кључним питањима теорије и праксе ратне вештине.

Друштвено-економски односи анализирани су у функцији утврђивања повезаности и узрочно-последичне зависности са основним питањима теорије и праксе ратне вештине. Рат и оружана борба су, најчешће кроз историју, били узроковани противречностима друштвено-економских односа у државама, регионима и свету, као и хегемонистичким циљевима утицајних центара моћи у свету. Друштвено-економски односи битно су утицали на почетак, ток и исход ратова и оружаних сукоба.

Развој технологије и стање технике и опреме анализирани су са аспекта карактеристика основних параметара, у функцији повезаности са војном мисли и утицаја на њу, доктринарна одређења и решења, организацију војске, командовање, припреме, ангажовање и обезбеђење војске у оружаној борби. Технологија и техника често су инструментализоване у функцији војне мисли, остваривања или заштите највиших националних и државних вредности. Такође, развој технологије и технике битно је утицао на доктринарна решавања кључних питања војне делатности у миру и рату. Предности у технолошком развоју често су омогућавале техничку, квантитативну и квалитативну, предност у оружаној борби, као и материјализацију војне мисли у погледу ангажовања војске на различитим нивоима командовања.

Технички чинилац, као израз технолошког прогреса, непосредно је утицао на обим, садржај и начин реализовања функција борбених дејстава у оружаној борби. Земља која је правовремено успела да утврди

импликације техничког чиниоца на карактер борбених дејстава није била затечена новинама у ратној вештини, већ се налазила међу водећим државама које су историјски обележиле ратну вештину тог времена.

Војна мисао о рату, првенствено о оружаној борби, ратној вештини и њеним дисциплинама, тежишно је питање у историји ратне вештине. Истражујући војну мисао о категоријским појмовима, њихов доктринарни аспект и праксу, било је могуће идентификовати ставове који су и данас актуелни, односно ставове који представљају релативно постојане истине из прошлости за полемистику и ратну (војну) вештину у будућности. Ти ставови често представљају правилности и закономерности у оквиру предмета науке.

Ратна вештина, као синтагма, означава стручну сферу војне делатности у области припреме, ангажовања и обезбеђења, било које војске у свету, за оружану борбу. Стога се може рећи да ратна вештина као струка и пракса има локални карактер и ослончава се као „наша“, „ваша“, регионална, пактовска и сл.

Синтагма ратна вештина не представља логичку целину за науку и струку, јер нема јединствено значење и смисаони завршетак. Да би била наука у самој синтагми, којом се означава наука, није оправдано да стоји термин вештина, а реч ратна не одређује прецизно објект науке и стварни садржај људске делатности. Смисаоно завршена синтагма за означавање струке била би „војна вештина“ која има јединствено значење и представља логичку целину. Наука о оружаној борби треба да представља мисаону интерпретирану стварност оружане борбе на основу чињеница, а помоћу појмова, при чему чињенице представљају појединачна сазнања о оружаној борби чија је истинитост проверена резултатима истраживања и делимично потврђена праксом. Заједничко за полемистику и ратну вештину јесте подручје људске делатности на коју се односе, а то је оружана борба, као друштвена творевина и друштвени процес.

Полемистика, као наука, произашла је из ратне вештине чија се теорија обогаћивала и развијала до нивоа способности преиспитивања и објашњења односа „наука“ и „вештина“, покушавајући да у свом теоријском фонду идентификује садржаје научне и стручне теорије. Како је то веома обиман и тежак захват, поред осталог и због неразличковања науке о оружаној борби и вештине у оружаној борби, до данас су се одржале крајности кроз мишљења да је ратна вештина само наука или само вештина.

Развој полемистике, као науке о оружаној борби, услов је и основно научно изходште савремене војне доктрине, струке и ратне (војне) вештине. Разумевањем релације полемистика – ратна вештина, научног и стручног у области оружане борбе, могуће је одредити главни смер у спознаји оружане борбе, открити закономерност развоја и унапредити њену научну и стручну теорију.

Конституисање полемистике, као науке о оружаној борби, веома је сложен метатеоријски и метаметодолошки процес о постојећем теоријском и методолошком фонду ратне вештине. Израстање полемистике

из ратне вештине омогућено је јасном динстинкцијом садржаја и обима појмова и нарастањем критичне масе знања на основу којих је могуће описати и објаснити њихов међусобни однос. Резултат тога је логички конзистентан систем појмова, судова и закључака о оружаном борби и борбеним дејствима, те о проблемима и процесима припреме и извођења борбених дејстава, до којих се долази применом научних метода.

Стручна теорија ратне вештине основ је војне вештине, која се манифестује кроз спретност војске за брзо и тачно извршавање одређених задатака. У тој пракси она се испољава као конкретна војна вештина која се заснива на: (1) способности припадника оружаних снага да одаберу најпогоднија средства и поступке за остваривање циљева у борбеним дејствима; (2) свим радњама припадника оружаних снага којима се остварују циљеви борбених дејстава и (3) скупу правила о припреми и извођењу борбених дејстава.

Како је полемистика релативно млада наука коју прате, као и сваку другу младу науку, различита схватања о садржају и развоју њених конституенси, намеће се питање оправданости њене поделе на дисциплине. Наиме, постојеће поделе на дисциплине нису настале као израз њене развијености и поступног издвајања заокружених теорија. Издвајање дисциплина у једној науци, према томе и у полемистици, треба да буде израз њене развијености и формирање научних теорија, учења, дисциплина у крилу матичне науке. До сада, у другим наукама, није забележено да је једна наука, на почетку своје научне заснованости, идентификовала дисциплине као форму вештачке деобе свог објекта и предмета истраживања. Нивои вештине, практиковања, нису ваљан критеријум за доктринарно одређивање систематизованости полемистике. Садашње дисциплине полемистике емпиријски су настале као нивои вештине.

Подела ратне вештине, и у нас и у свету, изведена је према критеријуму циља или према критеријуму фаза реализовања задатака. Први критеријум је до сада важио у руском поимању ратне вештине, као и у већини источноевропских земаља. Други критеријум важећи је на западу, мада до сада није нормативно прихваћено да је ратна вештина наука, чак ни у области стратегије и тактике. Постојање последипломских студија и научноистраживачких установа у западним земљама, које, у домену оружане борбе, истражују различите проблеме војне делатности, указује на научну заснованост већине решења у миру и рату и индиректно потврђује научни статус ратне вештине.

Са стручног становишта, различита систематизованост ратне вештине оправдана је и представља доктринарни израз сваке државе и њене војске. Слично се дешава и у другим наукама, јер се и код њих јавља разлика у критеријумима структурирања струке и науке, тако да не постоји симетрија критеријума нивоа циља у области струке и броја и развијености научних дисциплина. Полемистика, као наука о оружаном борби, развија конституенсе кроз фундаментална, примењена и развојна истраживања. Функције, појаве, процеси и активности у оружаном борби манифестују се, у практичној сфери, као вештина на различитим нивоима командовања.

При утврђивању систематизованости полемистике присутна су два приступа, као резултат примене различитих критеријума: (1) критеријум диференцијације предмета истраживања (релативна заокруженост научних теорија из одређених проблема оружане борбе) и (2) критеријум научне изграђености, односно развијености њених конституенси у посебне научне дисциплине. О полемистици се може говорити као о универзалној науци о оружаном борби, на релативно заокруженим целинама на нивоу теорија и учења која, у будућности у складу са развојем науке, могу израсти у научне дисциплине. Да ли ће тактика, оператика и стратегија постојати као научне дисциплине или као науке – не зависи од било чије намере, него од нивоа научне изграђености полемистике.

Теоријски рад у полемистици и ратној вештини тешко се може ваљано вредновати у миру будући да је хипотетичан док се не верификује или не одбаца у пракси. Доскора је теоријски рад у функцији развоја полемистике био усмерен ка струци, али је војна мисао успела да досегне, поуздано предвиди и опише тенденције и новине у оружаном борби по свим битним елементима опште теорије. Ту се налазе зачеци научног утемељења полемистике. Њен развој карактеришу полемике о предмету, односно о пракси, па се дуго развијала као теорија и пракса. На том нивоу знања није могао да се развије комплетан метод и методологија за ваљано одређење и истраживање предмета полемистике. Због тога је, често, стручни рад проглашаван за научни. Научни домети у полемистици су за ратну (војну) вештину остали претежно симболични, јер је развој фундаменталне теорије, у знатној мери, био сведен на формално-логичко преиспитивање појмовно-категоријског апарата или на акциона истраживања чији резултати нису могли суштински да утичу на развој науке.

Пракса у ратној вештини је најстрожи „судија“ одређеној теорији и вештини. Она обилато награђује способност, знање и прогрес, а кажњава учмалост, застарелост и неспособност. Развој полемистике и ратне (војне) вештине обележиле су земље, војске и војсковође који су били испред времена у којем су стварали.

Ратне вештине војски које нису развијале њену научну компоненту биле су принуђене да буду само застареле вештине, да каскају за модерним вештинама, да покушавају да их копирају и да се мењају стихијски, ограничено, бојажљиво, никад довољно и у складу са условима окружења и утицаја чинилаца. У теоријском погледу, ратне вештине које нису тражиле упориште у науци бавиле су се анализом последица промашене праксе, без јасног одређења према физиономији будуће праксе.

Одбрана и безбедност сваке земље сматране су основним задатком, обавезом и чашћу свих субјеката у држави. Њеним успешним реализовањем у миру и рату настојало се да се очувају највише националне вредности или остваре највиши национални интереси и циљеви. Будући да је реч о изузетно битној функцији државе, од чијег је ефикасног реализовања зависила судбина народа и њихов развој, све више су била присутна настојања да се та практична делатност у области одбране и

безбедности научно заснује, како би се постигла већа ефикасност. То настојање полазило је од потребе да се што поузданије предвиди карактер и садржај развоја чинилаца који одређујуће утичу на функционисање система одбране у миру и рату. Непосредан утицај науке на одбрану и безбедност држава све више се настоји остварити кроз учешће научноистраживачког кадра у изради основа доктрине одбране и војне доктрине.

У погледу научне заснованости одбране и безбедности у свету, могу се идентификовати три приступа, првенствено у домену типа, организације, припреме, ангажовања и обезбеђења војски. Решавање тих кључних питања која се односе на војску директно је условљено приступом и концептом одбране највиших националних вредности, интереса и циљева. Карактер тих приступа условљен је деловањем различитих чинилаца, који имају политички, економски, сазнајни и шири друштвени карактер.

Први приступ може се дефинисати као потпуна увереност руководних структура у држави и војсци да је садржај и обим појма рата данас знатно шири од његовог традиционалног теоријског одређења, да се безбедност држава може угрозити и бранити невојним средствима, као и то да је у научном погледу та област људске делатности мултидисциплинарна. Схватајући, на тај начин, проблеме одбране и безбедности, у тим државама су, за потребе израде анализа, процена, студија и формулисање предлога, основани институти (управе, сектори, центри). Програмском оријентацијом, кадровским решењима и материјалним претпоставкама покривене су све битне функције државе са аспекта одбране и безбедности. У тим државама заступљене су различите варијанте организације научноистраживачког рада, почев од организовања јединствених установа до постојања више различитих установа које функционишу релативно аутономно. О предностима и недостацима једног или другог приступа организацији научноистраживачког рада за потребе одбране, због ширине захвата теме, нећемо говорити. Битно је уочити да су те установе, кроз унутрашњу организацију или координацију, повезане са највишим руководећим органима државе и да је створена могућност непосредног утицаја науке на праксу, преко научне заснованости програмских докумената, планова и управљачких одлука.

Други приступ преовлађује у државама у којима се доносе одлуке о свим битним питањима функционисања државе без консултовања науке, односно у којима још не постоји развијена свест о потреби изградње мултидисциплинарног приступа истраживању проблема одбране и безбедности, па се „расипају“ ионако скромни научни потенцијали. Сфера одбране тих земаља посматра се, првенствено, као војни проблем јер се појам рата прихвата у традиционалном значењу са оружаном борбом у његовом центруму. Те земље претежно формулишу само војне доктрине, које су стереотипи, догме, са формалним „козметичким“ променама у односу на претходне. Најчешће те промене, „бојажљиве“ по обиму и садржају, не доносе суштински ништа ново у унапређењу ефикасности система одбране, јер нису засноване на значај-

ности утицаја чинилаца. Истраживања проблема из области оружане борбе без њиховог сагледавања у контексту тоталитета одбране и безбедности земље ретко могу дати задовољавајуће резултате, а ваљаност примене тих резултата истраживања случајног је карактера. Због таквог приступа изради доктрине одбране и војне доктрине, реорганизације војски су „бојажљиве“ и не одговарају потребама повећања ефикасности војске у оружаном борби. Безбедност тих држава угрожава се разноврсним невојним средствима и разарањем виталних државних функција изазивањем побуна, преврата и терористичких дејстава, све до момента интернационализације проблема и остваривања циља или док се, кроз „ерозију државе“, значај и ефикасност војне одбране не сведе на минимум. На тај начин стварају се претпоставке за примену војне силе, односно извођење агресија које би, по правилу, биле краткотрајне и реализоване уз минималне губитке, дајући задовољавајуће резултате у функцији остварења дефинисаног циља.

Трећи приступ најчешће је заступљен код неразвијених и несувверених држава, које немају изграђене научне (сазнајне теоријске и методолошке) претпоставке за формулисање доктрине одбране и војне доктрине, као и код држава које су под спољним притиском постале чланице одређених војно-политичких савеза, организација и асоцијација. Наиме, те земље у суштини нису суверене, а такво стање у свету настоји се озваничити и међународним документима и радом међународних организација увођењем синтагме „ограничени суверенитет држава“. У тој позицији многе државе су принуђене да безусловно прихватају циљеве, критеријуме и ограничења које дефинишу државе или војно-политички савези који имају суштинску власт над тим простором и над укупним ресурсима и друштвеним кретањима. У тим земљама све државне функције су контролисане ради задовољавања потреба различитих управних структура међународног капитала. Војске тих земаља користе се као инструмент власти режима и као реална претња земљама у непосредном окружењу. Доктрина одбране и војна доктрина тих земаља мењају се и формулишу у складу са захтевима држава које, кроз различите облике и садржаје, суштински утичу на безбедност у свету и у одређеним регионима.

Имајући у виду претходно дефинисане приступе одбрани безбедности држава, војска, као сложен систем, анализирана је по основним питањима: тип, организација, командовање, припремање, ангажовање и обезбеђење. Поред искуственог аспекта, разматрана је и узрочно-последична зависност појединачних проблема војске од друштвено-економских односа, технологије и технике, као и војне мисли о рату, оружаном борби и ратној вештини.

Испитивањем узрочно-последичне зависности садржаја и обима појмова, на различитим нивоима општости, идентификовани су ставови који указују на значај и интензитет те међузависности и условљености. На тај начин било је могуће представити историју ратне вештине која је више у функцији објашњења узрочно-последичне зависности основних појмова у теорији ратне вештине, а мање у функцији описа минуле праксе и представљање војне мисли.

Због ширине захвата и карактера подухвата, не може се у потпуности бити сигуран колико се успело у идентификовању и формулисању историје ратне вештине. Одређена сумња и несигурност узроковане су недостатком адекватног методолошког узора код нас и у свету, несигурним и непрецизним индикаторима за потврђивање појединачних ставова, што је случај и са другим истраживањима војне мисли, појава и праксе у прошлости, која су углавном социолошког карактера.

И најмањи искорак у формулисању историје ратне вештине значајан је ради изградње основа за њену научну анализу и побољшања у будућности, а у складу са новим сазнањима. Истраживањем историје теорије и праксе ратне вештине истражује се предмет ратне вештине и развија њен конституенс од чијег нивоа развијености зависи и развој других конституенс науке у целини. Значај настанка и развоја историје ратне вештине утолико је већи уколико је њена пракса периодична, дисконтинуирана, стохастичка и непоновљива у истом облику. Стечено искуство, па и научно истражено, не може бити довољан и ваљан ослонац решавању основних доктринарних питања војне делатности у миру и рату.

Едукативни аспект историје ратне вештине огледа се у могућности изучавања уређеног теоријског фонда објект-теорије матичне војне науке, на различитим нивоима основног оспособљавања и последипломског научног и стручног усавршавања старешинског кадра. Упознавањем историје војне мисли и праксе, код старешина је могуће изградити општи приступ различитим аспектима и проблемима војне делатности и тежити ка усвајању фундаменталних знања неопходних за сагледавање тоталитета оружане борбе. Разумевањем тоталитета оружане борбе изграђују се претпоставке за креативан однос старешинског кадра у решавању различитих проблема из области науке и струке, који се посебно испољавају у егзистенцијалној оружаног борби.

Знање и креативност људског ума све више се афирмишу као услов за победу у оружаног борби. Знање, креативност и вештина старешина у оружаног борби представљају „тројство“ војне професије које неопосредно и значајно утиче на ефикасност припреме, ангажовања и обезбеђења војске у борбеним дејствима. Уколико струка није елементарно заснована на резултатима науке, не уважава потребу њеног постојања и потребу примене резултата до којих је наука дошла, она ће стагнирати и увек бити струка прошлости, а не будућности.

Из пројекта „Историја ратне вештине“, који је реализовао Институт ратне вештине, научно саопштење презентује се објављивањем три књиге: *Историја ратне вештине* – период до 1920. године, *Историја ратне вештине* – период од 1920. до 2000. године и *Историја српске ратне вештине*. У прве две књиге представљена је историја ратне вештине у свету почев од старог века, древне Кине, старе Грчке до 2000. године. Трећа књига посвећена је историји српске ратне вештине, јер су српска војна мисао и пракса биле, у многим елементима, специфичне, као и због тога што се настојало да се на једном месту идентификују искази који представљају војно дело српског народа кроз историју.

Садржаји југословенске ратне вештине, који имају универзалан значај за развој ратне вештине као науке, представљени су у другој књизи за период од 1920. до 2000. године.

Истраживачки пројекат „Историја ратне вештине“ реализован је у периоду од 1994. до 2000. године. Несебичну помоћ у припреми, организовању и реализацији истраживања пружили су пуковници у пензији: мр Душан Вишњић, мр Драгиша Антонијевић и мр Бранко Опачић, те им се на овај начин и поводом објављивања књига захваљујемо. Аутори су посебно захвални пуковнику у пензији мр Душану Вишњићу, који је стално указивао на потребу и могућност истраживања тог конституенса науке и који је својим дугогодишњим истраживачким искуством и знањем подстицао истраживачки тим да истраје у послу који је започео, реши методолошке контроверзе, које су биле присутне у истраживачком поступку, и целокупан посао успешно доведе до краја. Такође, аутори су посебно захвални и генерал-потпуковнику Златоју Терзићу и генерал-мајору мр Радовану Томановићу на помоћи у припреми и објављивању „Историје ратне вештине“.

Проф. др Митар Ковач